

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри соціальної освіти та соціальної роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова **ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ Валентини Іванівни** на дисертаційне дослідження **ІЛЮКА Олега Євгеновича** на тему: «**Концепт свободи волонтерського руху**», подане на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 Філософія, галузь знань 03 Гуманітарні науки

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами. Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена недостатньою філософською рефлексією феномену волонтерського руху як соціального явища, що відіграє важливу роль у становленні громадянського суспільства та реалізації свободи особистості й спільнот, особливо в умовах соціальних трансформацій і воєнного стану. Незважаючи на наявність окремих наукових праць, присвячених волонтерству, у сучасній українській соціальній філософії бракує комплексного дослідження концепту свободи в контексті волонтерської діяльності. У більшості робіт увага зосереджена на прикладних аспектах волонтерства, його організаційно-правовій або соціальній складових, тоді як ціннісно-мотиваційна складова, пов'язана з реалізацією свободи як базової категорії, залишається недостатньо дослідженою. Особливого значення дана тема набуває в контексті розвитку сучасного українського громадянського суспільства, яке в умовах війни 2014–2024 років продемонструвало високу мобілізаційну здатність завдяки волонтерському руху. Дослідження концепту свободи волонтерства дозволяє розкрити його роль як механізму соціальної самоорганізації, емансипації, солідаризації суспільства, формування відповідального громадянина. Такий підхід сприяє більш глибокому розумінню трансформаційних процесів у суспільстві, ціннісних орієнтацій громадян, а також потенціалу волонтерства як соціальної практики, здатної впливати на державотворчі процеси. Дисертаційна робота пов'язана з розробкою науково-дослідницької проблеми «Соціальна філософія як підґрунтя формування громадянського суспільства», що виконується на кафедрі соціальної філософії та філософії історії Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота Ілюка Олега Євгеновича містить нові науково обґрунтовані результати у галузі соціальної філософії. Зокрема, автор уперше запропонував концепцію свободи волонтерського руху як ціннісно-мотиваційного чинника соціальних змін, що відображає взаємозв'язок свободи з іншими ключовими цінностями волонтерської діяльності — допомогою, солідарністю, справедливістю, гідністю. Ця концепція супроводжується докладним філософським аналізом, що охоплює

історико-філософські традиції, сучасні аксіологічні підходи та інституційні аспекти реалізації свободи у практиках волонтерства. Розвиток концепції свободи у межах волонтерської діяльності логічно привів автора до формулювання гіпотези щодо можливого заміщення значної частини виробничої діяльності волонтерською у зв'язку зі зростанням автоматизації виробництва. Ця гіпотеза розширює межі традиційного розуміння волонтерства, ставлячи його в контекст глобальних соціально-економічних трансформацій. У межах цієї парадигми також уперше було обгрунтовано ідею професіоналізації волонтерства не як доповнення до існуючих професій (наприклад, соціального працівника чи педагога), а як формування окремої соціальної практики із власними інституційними засадами. Наукова новизна роботи проявляється також у уточненні типології цінностей волонтерства через аксіологічний аналіз та дослідженні їхнього зв'язку із процесами глобалізації та формуванням глобального громадянського суспільства. Ці результати ґрунтуються на комплексному використанні методології аксіології, філософії прагматизму та лібералізму, підходів неоінституціоналізму і теорії соціальної емансипації. Усі отримані результати є новими, достовірними та належно обгрунтованими. Вони чітко сформульовані у вигляді ключових положень, винесених на захист. Зокрема, в дисертації особливу увагу приділено обгрунтуванню інституційного потенціалу концепцій негативної і позитивної свободи для захисту волонтерської діяльності як на рівні правового забезпечення, так і на рівні внутрішньої організації волонтерських структур. Уперше запропоновано концептуальну модель зв'язку практик волонтерства з функціонуванням глобального громадянського суспільства, що відкриває нові перспективи дослідження волонтерства як глобального соціального явища. Достовірність і практичну цінність отриманих результатів підтверджують їх апробація на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, а також публікація в наукових виданнях, включаючи видання, що індексуються у Web of Science. Отримані результати можуть бути використані у розробці освітніх програм із соціальної та політичної філософії, а також у практичній діяльності щодо підтримки волонтерських рухів і формування державної політики в сфері громадянського суспільства.

Теоретичне і практичне значення результатів дисертаційного дослідження. Теоретичне і практичне значення результатів дисертаційного дослідження Ільюка Олега Євгеновича визначається тим, що одержані в процесі роботи висновки, узагальнення та концептуальні підходи можуть бути використані для подальших наукових розвідок у сфері соціальної філософії, аксіології, теорії громадянського суспільства, а також при дослідженні феноменів

волонтерства, свободи та солідарності у сучасному соціумі. Результати дослідження розширюють методологічну базу осмислення волонтерської діяльності як складного соціального явища, інтегрованого в контекст глобалізаційних процесів і формування глобального громадянського суспільства. Практичне значення дисертаційної роботи полягає у можливості застосування напрацьованих автором концептуальних підходів у процесі розробки державної політики підтримки волонтерського руху, формуванні програм громадянської освіти, розвитку освітніх курсів із соціальної та політичної філософії. Окремі положення дисертації можуть бути використані під час підготовки лекцій, семінарських занять, написання навчально-методичних посібників для закладів вищої освіти гуманітарного профілю, зокрема у таких дисциплінах, як «Соціальна філософія», «Філософія освіти», «Аксіологія», «Громадянське суспільство та волонтерський рух».

Практичний вимір дисертаційного дослідження виявляється також у можливості використання отриманих результатів для удосконалення інституційних механізмів підтримки волонтерської діяльності, розробки стратегій професіоналізації волонтерства, а також для популяризації цінностей свободи, гідності, солідарності у рамках громадянських ініціатив, соціальних рухів та освітніх проєктів. Результати дослідження можуть стати підґрунтям для підготовки програм підвищення кваліфікації працівників державного і недержавного секторів, що залучені до реалізації проєктів у сфері волонтерства, соціальної політики та громадянської освіти.

Таким чином, дисертаційна робота Ільюка Олега Євгеновича має важливе теоретичне та практичне значення як для розвитку соціальної філософії, так і для прикладної діяльності у сфері підтримки волонтерства, розвитку громадянського суспільства та формування демократичних цінностей у сучасній Україні.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків, рекомендацій дослідження. Аналіз тексту дисертації Ільюка Олега Євгеновича, анотації, змісту опублікованих праць та результатів апробації дозволяє зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність результатів дослідження. Усі наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі, належним чином аргументовані, відповідають меті й завданням дослідження, що забезпечено адекватністю застосованих методів філософського, соціологічного та політичного аналізу. Методологічною основою дослідження стала аксіологія (зокрема філософія прагматизму та лібералізму), а також підходи неоінституціоналізму і соціальної теорії емансипації. Комплексне використання цих методологічних підходів дозволило здобувачеві здійснити всебічне, системне й міждисциплінарне осмислення феномену свободи волонтерського руху, що відобразилося в

авторському баченні концептуальних основ цього явища. Достовірність отриманих результатів підтверджується їх відповідністю сучасним науковим уявленням про ціннісно-мотиваційні аспекти соціальної діяльності, а також широкою джерельною базою дослідження, яка включає праці українських та зарубіжних авторів, нормативно-правові документи, публіцистичні матеріали та результати власних спостережень дисертанта. Наукові результати апробовані через публікації у фахових виданнях (у тому числі міжнародних) та виступи на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації дослідження є обґрунтованими й достовірними, що забезпечує їхню наукову і практичну цінність.

Наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, та повнота опублікування результатів дисертації. Дисертація Ільюка Олега Євгеновича є завершеним науковим дослідженням, у якому автором комплексно проаналізовано концепт свободи волонтерського руху як важливого соціального явища сучасності. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій забезпечується широкою джерельною базою, використанням сучасних методологічних підходів, а також результатами власних досліджень автора. Основні наукові результати дисертаційної роботи висвітлено в 12 наукових публікаціях, серед яких: 1 стаття, опублікована у науковому періодичному виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази Web of Science; 2 статті — у наукових фахових виданнях України, що включені до переліку фахових видань, затверджених Міністерством освіти і науки України; 1 розділ у навчальному посібнику; 8 тез доповідей за матеріалами міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, що засвідчують апробацію результатів дослідження.

Таким чином, результати дослідження Ільюка Олега Євгеновича отримали належне оприлюднення у наукових публікаціях, що відповідає вимогам до здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 «Філософія».

Дискусійні положення та зауваження. У цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення дисертаційної роботи Ільюка Олега Євгеновича, варто висловити деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Методологічну основу дослідження складають сучасні підходи соціальної філософії, аксіології, філософії прагматизму та лібералізму, проте, на мою думку, доцільно було б більш детально висвітлити їхню інтеграцію у формулюванні авторської концепції свободи волонтерського руху.
2. Розглядаючи інституційні аспекти волонтерської діяльності, важливо було б додати акцент на нормативно-правові механізми забезпечення свободи волонтерської діяльності в Україні, зокрема через аналіз відповідних

законодавчих актів та стратегічних документів, що регламентують волонтерську діяльність.

Втім, зазначені зауваження за жодних обставин не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження та можуть бути предметом подальших наукових пошуків дисертанта

Відповідність дисертації вимогам, що пред'являються до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Аналіз дисертації Ільюка Олега Євгеновича «Концепт свободи волонтерського руху» дає всі підстави стверджувати, що дослідження є самостійним, комплексним, цілісним і завершеним науковим дослідженням. Дисертаційна робота відзначається високим рівнем наукової обґрунтованості, логічною структурою, відповідністю між метою, завданнями, предметом і об'єктом дослідження. Основні положення, висновки та результати дослідження висвітлені автором у публікаціях у наукових фахових виданнях України, міжнародних виданнях, а також апробовані на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях. Дисертаційне дослідження відповідає обраній тематиці, охоплює комплексне філософське осмислення феномену свободи у волонтерському русі та демонструє високий рівень авторського підходу до вирішення поставлених наукових завдань. Здобувачем дотримано принципів академічної доброчесності, використано сучасний теоретико-методологічний інструментарій, що забезпечило належний науковий рівень виконання роботи. Дисертація за змістом, структурою, обсягом, методологічним рівнем, новизною концептуальних ідей, науковою обґрунтованістю положень, що виносяться на захист, а також практичним значенням отриманих результатів, відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами, внесеними Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 року), та Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44. Дисертаційна робота Ільюка Олега Євгеновича «Концепт свободи волонтерського руху» може бути представлена до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді для присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 «Філософія», а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії.

Загальний висновок. Рецензоване дисертаційне дослідження Ільюка Олега Євгеновича «Концепт свободи волонтерського руху» має наукову новизну та практичну значущість. Зміст дисертації повністю відображає основні положення

дослідження, результати якого логічно впливають із поставленої мети та завдань, є науково обґрунтованими, аргументованими та належно підтвердженими апробацією у фахових виданнях і наукових конференціях. Дисертація написана науковою, грамотною мовою, вирізняється логічністю викладу, структурною цілісністю та завершеністю. Дисертаційна робота Ілюка Олега Євгеновича «Концепт свободи волонтерського руху» за актуальністю, змістом, новизною наукових ідей, рівнем методологічного забезпечення, обґрунтованістю наукових положень і практичним значенням отриманих результатів, а також за повнотою їх відображення в опублікованих працях, відповідає спеціальності 033 «Філософія» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами, внесеними Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 «Філософія».

Рецензент:

доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри
соціальної освіти та соціальної роботи
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

Валентина ТЕРНОПІЛЬСЬКА
ЗАВІРЯЮ: зав. канцелярією Українського державного
університету імені Михайла Драгоманова
Підпис _____
« _____ » _____ 20 25 р.